وتەی بیستویەکەم

مەقامی یەکەم

بسم الله الرحمن الرحيم

(إنَّ الصَّلاةَ كانَتْ عَلى الْمُؤْمِنين كِتاباً مَوْقوتاً) (النساء:١٠٣).

ڕۆژێکیان یەکێك، کە لە تەمەن و بەژن و بالاّ و پلەدا لە خۆم گەورەتر بوو، پێیوتم:

(بەجێهێنانی نوێژ شتێکی جوان و شیرینە، بەڵام دووپاتبوونەوەی لە پێنج کاتدا و لە ماوەی یەك ڕۆژدا، گەلێ زۆرە. ئەم زۆرییەش مرۆڤ بێزار دەکات)!

پاش ئەوەی ماوەیەکی زۆر بەسەر ئەم قسەیەدا تێپەڕی، گوێم لێ بوو نەفسی خۆیشم هەمان قسەی دەکردەوە! منیش کە بە وردی سەرنجم لە نەفسی خۆم دا، بۆم دەرکەوت ئەم نەفسە لە ڕێی تەمبەڵییەوە هەمان دەرسی لە شەیتان وەرگرتووە. ئەو کاتە زانیم کە ئەو پیاوەی باسم کرد، بە ناوی هەموو نەفسێکی ئەممارەوە ئەو قسەیەی کرد، یان بەبێ ویستی خۆی پێیدرکێنرا!

کە ئەمەم بۆ دەرکەوت (لەبەر خۆمەوە) وتم:

مادەم نەفسی خۆیشم بەدخوازە، ئەوا دەبێ لە خۆمەوە دەست پێ بکەم. چونکە هەرکەسێ نەفسی خۆی بۆ چار نەکرێت، دیارە هی خەڵکی تری هەرگیز پێ چار ناکرێت! لەبەر ئەوە، ڕووم لە "نەفس"ی خۆم کرد و پێموت:

نەفسەکەم! وا دیارە تۆ نوقمی نەفامییەکی ئاڵۆز بوویت و، لەسەر پێخەفی تەمبەڵی خەوی بێئاگاییت لێ کەوتووە. جا لە بەرامبەر ئەو قسەیەی کە دەرتبڕی، ئەم پێنج "بێدارکردنەوە"یەم لێ ببیستە و وەریان بگرە:

بێدارکردنەوەی یەکەم:

ئەی نەفسی بەدبەختم!

ئایا تەمەنت هەمیشەیییە؟

ئایا هیچ پەیمانێکی ڕاست و بێ گومانت دراوەتێ کە تا ساڵێکی تر، تەنانەت تا سبەینێ بمێنیت و لەم دنیایە کۆچ نەکەیت؟

دیارە هیچ کام لەمانە نییە. کەواتە یەك شت هەیە لە نوێژکردن بێزاری کردوویت، کە ئەوەیە: بە وەهمی خۆت پێت وایە هەرگیز نامریت و لە دنیادا هەمیشەیی دەبیت. لەم ڕێگایەشەوە وات لێ هاتووە ناز بکەیت و پێت وابێت کە لە دنیادا بۆ خۆشی و ڕابواردن هەر دەمێنیتەوە.

جا ئەگەر لەوە تێبگەیت کە تەمەنت یەکجار کورتە و لە ناکاودا بێهوودە دەڕوات و لەدەستت دەردەچێ، ئەوا بە جوانی بۆت دەردەکەوێت کە بەکارهێنانی بەشێك لەو بیستوچوار بەشەی (ژیانی ڕۆژانەت) لە بەجێهێنانی خزمەتگوزارییەکی جوان و فەرمانبەرییەکی شیرین و پشوودەردا، کە لە هەمان کاتیشدا هۆی میهرەبانی و ژیانێکی پڕ لە بەختەوەریی هەمیشەییە، هەرگیز نابێت بە مایەی بێزاری، بەڵکو ئەو کاتە نوێژکردن دەبێت بەهۆی وروووژاندنی شەوق و زەوقێکی جوان و بەرز و ڕاستەقینە لە مرۆڤدا.

بێدارکردنەوەی دووهەم:

ئەی نەفسە چڵێسەکەم!

تۆ هەموو ڕۆژێك نان دەخۆیت و، ئاو دەخۆیتەوە و، هەناسە دەدەیت.. ئایا ئەم دووپاتبوونەوە ڕۆژانەیە نابێت بە مایەی بێزاری؟

بێ گومان نەخێر.. چونکە دووپاتبوونەوەی شتی پێویست نەك هەر نابێت بە مایەی بێزاری، بەڵکو چێژ و لەزەتیشی تازە دەکاتەوە.

لەبەر ئەوە، ئەو نوێژکردنەی کە خۆراکە بۆ "دڵ"م و، ئاوی ژیانە بۆ "گیان"م و، سروەی فێنکی و حەوانەوە بەو لایەنە ناسك و پەنهانەم دەبەخشێت کە پێیدەوترێ: "السِّرالإنساني" .. ئەو نوێژە هەرگیزاوهەرگیز زویر و بێزارم ناکات.

بەڵێ، ئەو "دڵ"ەی کە گیرۆدەی ئازار و پەژارەیەکی بێسنوور بێت و کەوتبێتە داوی چەندین ئاوات و ئازاری بێکۆتاییەوە، ئەو "دڵ"ە، هێز و خۆراکی خۆی تەنها لەوەدا دەبینێتەوە کە بەوپەڕی توانایەوە بە دەستی نزا و لالانەوە لە

دەرگانەی ئەو خواوەندە میهرەبانە بدات کە دەستەڵاتدارە بەسەر هەموو شتێکدا.

"گیان"یش کە لەگەڵ زۆربەی ئەو بوونەوەرانەی بە پەلە دێن و دەڕۆن، پەیوەندیی هەیە، هەرگیز ئاوی ژیان نانۆشێت و تامی ناکات، تەنها بەوە نەبێت کە لە ڕێی نوێژەوە ڕوو بکاتە سەرچاوەی میهرەبانیی ئەو خوایەی کە خۆشەویستە و پەرستراوی هەمیشەییە.

ئەو لایەنە نیان و ناسك و هەستیار و نەبینراوەش کە پێیدەوترێ: "السِّر الإنساني" و بریتییە لە شتێکی نوورانی و سەر بە پەروەردگار و بۆ هەتاهەتایی بەدیهێنراوە و بە سروشتیش حەزی لە ژیانێکی هەمیشەییە و، ئاوێنەیەکی ڕەنگدەرەوەی درەوشانەوەکانی نووری زاتی گەورەی کردگارە.. ئەم لایەنە ناسکەی کە ئەم سیفەتانەی هەیە، لە نێوان سەختی و پاڵەپەستۆی ئەم بارە دژوار و تەنگ و تاریکانەی ژیانی دنیادا، پێویستییەکی زۆری بە هەناسە و پشوودان هەیە. خۆ ئەگەر لە دەروازەی نوێژەوە نەبێت، هەرگیز ئەو هەناسە و پشوودانەی دەستگیر نابێت.

بێدارکردنەوەی سێهەم:

ئەی نەفسی بێئارامم!

تۆ ئێستا لە "ئەمرۆ"دا لە یادکردنەوەی ماندووبوونی ئەو پەرستشانەت کە لە ڕۆژانی "ڕابوردوو"دا بەجێتهێناون و لە دەست ئەرکی ئەو نوێژانەش کە پێشتر کردووتن، بێ ئارامی و شلەژانی خۆت دەردەبڕیت.. پاشان وا "ئەمرۆ"ش کە بیر لە دەست ئەرکی پەرستش و خزمەتگوزارییەکانی نوێژکردن و ئازار و بەڵا و گیروگرفتەکانی ڕۆژانی "داهاتوو" دەکەیتەوە، ئۆقرەت لەبەر دەبڕێ و بێئارامی دەنوێنیت! جا ئایا هەر کەسێك خاوەنی تۆزقاڵێك هۆش و ژیری بێت کاری وا دەکات؟ یان هەڵوێستی وای لێ دەوەشێتەوە.

تۆ لەم ڕەفتارەتدا وەك ئەو سەرکردە نەزانە وایت کە هێزێکی گەورەی سوپاکەی ئاراستەی دەستەڕاستی سوپای دوژمن کرد، لەو کاتەدا کە ئەو بەشەی سوپای دوژمن لەوێ نەمابوون و هاتبوونە ڕیزی سوپاکەی ئەمەوە و بووبوونە

پاڵپشتی! ئنجا بەشەکەی تری هێزەکەی بۆ سەر دەستەچەپی دوژمن نارد، لە کاتێكدا کە هیچ سەربازێکی ئەوانی تێدا نەمابوو! دوژمنیش ئەم هەل و دەرفەتەی قۆزتەوە و، هێرشێکی چاپوکانەی هێنایە سەر ناوجەرگەی سوپاکەی ئەم پادشایە و، خۆی و سوپای = بە تەواوی = تەفروتوونا کرد.

بەڵێ، تۆ لەم سەرکردە هەڵەشەیە دەچیت! چونکە هەموو ماندوویی و ئازارەکانی ژیانی ڕابوردوو، ڕۆشتن و بەسەرچوون. واتە ئازارەکانی ڕۆژانی ڕابوردووت نەماون، بەڵام لەزەت و خۆشی‌یەکانی هەر ماون و پاشان ماندووبوون و ئەرکەکانیشی بوون بە پاداشت و بۆت پاشەکەوت کراون. کەواتە لە ڕاستی‌دا ئەو ئازارانەی ڕابوردوو، بێ‌تاقەتی و بێ‌ئارامی بەرهەم ناهێنن، بەڵکو شەوق و شادمانی‌یەکی نوێ و هەوڵ و کۆششێکی هەمیشەییت پێ دەبەخشن و هەڵت دەنێن کە پتر هەنگاو بەرەو پێش بنێیت.

بیرکردنەوەش لە ڕۆژانی داهاتوو = کە هێشتا نەهاتوون = لە ڕاستی‌دا جۆرە نەفامی و نەزانی‌یەکی تایبەتی‌یە و، وەك ئەوە وایە: لە ترسی برسێتی و تینوێتی‌یەك کە لەوانەیە لە ڕۆژانی داهاتوودا بێنە ڕێت، هەر لە ئێستاوە دەست بە هاوار و گریان بکەیت!

جا مادەم ڕاستی وایە، ئەوا تۆش = گەر خاوەنی تۆزقاڵێك هۆش و ژیرییت = بیر لە پەرستشی "ئەمڕۆ"ت بکەرەوە.. بەڵێ، هەر تەنها ئەمڕۆ و بەس. بە خۆت بڵێ: "وا سەعاتێکی ئەمڕۆم لە ئەرکێکی گرنگی بەلەزەت و جواندا.. لە خزمەت گوزاری‌یەکی بەرزی بەپیت و پاداشتی کەم‌ئەرکدا بەسەر دەبەم". کە ئەنجامیشت دا، هەست بە نەمانی ئازار و کەمتەرخەمی‌یەکانت دەکەیت و دەبینیت هیممەت و چالاکی‌یەکی خۆش و بەتامیان بۆ بەجێ هێشتوویت.

دەسا ئەی نەفسی بێ ئارامم!

بزانە کە سێ جۆر ئارامگرتنت لە بەردەمدایە و لێیان بەرپرسیاریت:

یەکەم: ئارامگرتن لەسەر گوێڕایەڵی و خواپەرستی.

دووهەم: ئارامگرتن لەسەر خۆپاراستن لە تاوانکاری و یاخی‌بوون.

سێهەم: ئارامگرتن لە کاتی بەڵا و موسیبەتدا.

جا مادەم ئەم سێ جۆرە ئارامگرتنەت لە ئەستۆدایە و، تۆش گەر مرۆڤێکی زیرەك و هۆشیاریت، ئەوا فەرموو لەو ڕاستی‌یە بەرزەی کە لە نموونەی سەرکردەکەدا هەیە، پەند و ئامۆژگاری وەربگرە و، بەوپەڕی جوامێری و هیممەت و غیرەتەوە هانا بۆ لای خوای گەورە ببە و بڵێ: "یا صبور"! پاشان هەر سێ جۆرەکانی ئارام‌گرتن بخەرە ئەستۆی خۆت و، پشت بەو هێزی ئارام‌گرتنە ببەستە کە خواوەند لە تۆدا دایناوە. چونکە هەر تەنها ئەو هێزە سەروزیادی بەرەنگاربوونەوەی سەرجەمی ئەو ئازار و ئەرك و گیروگرفتە زۆرانەن کە لە ژیاندا دێنە ڕێت، بە مەرجێ ئەم هێزەت بەم لا و بەو لا و لە شتی لاوەکی‌دا بڵاو نەکەیتەوە و لە دەستی خۆتی دەرنەکەیت!

بێدارکردنەوەی چوارەم:

ئەی نەفسی سەرکەشم!

ئایا ئەم پەرستشە ئەرکێکی بێ‌ئەنجام و بێ‌مەبەستە؟ یان ئایا پاداشتەکەی بە کەم دەزانیت تا بێزاریی لە دەست دەرببڕیت؟

خۆ ئەگەر هەرکام لە ئێمە بەڵێنی پارە و پوولێکی پێ بدرێت، یان بۆ کارکردن زۆری لێ بکرێت، هەر لە بەیانی‌یەوە تا ئێوارە = بە بێ بێزاری دەربڕین = بۆ کارکردن لێ‌دەبڕێت و خۆی ماندوو دەکات..

ئایا ئەو نوێژەی کە لەم میوانخانە کاتی‌یەی دنیادا ئارامی بە "دڵ"ی کۆڵەواری مرۆڤ دەبەخشێت و دەبێت بە توێشووی ئەو دڵە.. ئەو نوێژەی کە خۆراك و ڕووناکیی ئەو مەنزڵەیە کە چار نی‌یە دەبێ بڕۆیتە ناویەوە "کە گۆڕەکەتە".. ئەو نوێژەی کە بۆت دەبێت بە "تەبرییە" و پەیمان لەو دادگایەدا کە بێ هیچ گومانێك تیایدا حەشر دەکرێیت.. ئەو نوێژەی کە لەسەر پردی سیراتدا = کە دەبێ بەسەریدا تێ‌بپەڕیت = بۆت دەبێت بە بوراق و ڕووناکی، تاکو بە ئاسانی بی‌بڕیت.. ئەو نوێژەی کە ئەم هەموو بەرهەمانەی هەیە، تۆ هێشتا بە شتێکی بێ‌ئەنجامی دەزانیت؟ یان پاداشتەکەی بە کەم لەقەڵەم دەدەیت؟

خۆ ئەگەر کەسێك بەڵێنی "سەد" لیرەت بداتێ، ئەوا بێ هیچ بێزاربوونێك "سەد" ڕۆژی ڕەبەق کاری بۆ دەکەیت و پشت بە بەڵێنەکەی دەبەستیت، لەکاتێکدا کە دەشزانیت لەوانەیە بەڵێنەکەی نەباتەسەر..

ئایا هەڵوێستت بەرامبەر بەو کەسە چییە کە بەڵێنی پێ داویت و دڵنیاشی لەوەی کە بەڵێنەکەی دەباتەسەر؟ ئەوەتا هەر بۆ خۆت دەزانیت کە نەبردنەسەری بەڵێن لای ئەو کارێکی مەحاڵە. نابینیت وادەی پاداشتی بەهەشت و بەڵێنی دیارییەکی گەلێ مەزنی پێ داویت، کە بەختەوەریی هەمیشەیییە، لە بەرامبەر بەجێهێنانی ئەرك و فەرمانبەرییەکی ئاسان لە ماوەیەکی کەم و کورتی تەمەندا؟

ئایا بیر لەوە ناکەیتەوە کە ئەگەر ئەم خزمەتگوزاری و فەرمانبەرییە کەم و ئاسانە ئەنجام نەدەیت.. یان ئەنجامی بدەیت بەڵام بە بێ هیچ حەز و تاسە و شەوقێك و بە چەشنێکی پچڕ پچڕ بەجێی بهێنیت.. ئایا ئەم ڕەفتارەت ئەوە ناگەیەنێت کە تۆ گاڵتە بە دیارییەکەی ئەو دەکەیت و لە بەڵێنەکەیدا تۆمەتباری دەکەیت؟ ئایا ئەو کاتە = بۆ ئەوەی لەسەر ئەو هەڵەیەت سزا بدرێیت = شایانی ئازارێکی سەخت نابیت؟

ئایا ئەمە هیممەتت نابزوێنێت کە ئەم فەرمانبەرییە ئاسانە لە ترسی سزای بەندیخانەی هەمیشەیی دۆزەخ بەجێبهێنیت؟ لە کاتێکدا کە لە ترسی ئەشکەنجەی بەندیخانەی دنیا چەندەها کاری قورسی بە ئەشکەنجە و ئازار ئەنجام دەدەیت، کە دەشزانیت سزای بەندیخانەی دنیا هەرگیز لە هی بەندیخانەی هەمیشەیی دۆزەخ ناچێت و هاوتای یەکتری نین؟

بێدارکردنەوەی پێنجەم:

ئەی نەفسی دنیاپەرستم! ئایا ئەم تەمبەڵی و کەمتەرخەمییەت لە نوێژ و پەرستشدا هی سەرقاڵی و کاروباری دنیاکەتە؟ یان بەهۆی بێکاتی و خەفەتی دەرد و ئازاری ژیانەوەیە کە بەو جۆرە سەرت ناپەرژێتە سەریان؟

گەلێ سەیرە! خۆ تۆ تەنها بۆ دنیا دروست نەکراویت تا تەنها سەرقاڵی دنیا بیت!

باش بزانە کە هەرچەندە تۆ بە سروشت لە هەموو زیندەوەرانی دنیا باڵاتری، بەڵام هەرگیز بە ئەندازەی بچووکترین چۆلەکە توانای بەدەستهێنانی پێداویستی‌یەکانی ژیانی دنیات نی‌یە..

ئەدی بۆچی لەم بەراوردەوە تێناگەیت لەوەی کە تۆ وەك ئاژەڵ و زیندەوەرانی تر نییت تاکو ئەرکی سەرەکیی ژیانت بریتی بێت لە بایەخدان بە ژیانی دنیا؟

تۆ (وەك مرۆڤێکی ڕاستەقینە) کارمەندی و ئەرکی سەرەکیت لە ژیانی دنیادا بریتی‌یە لە: هەوڵدانی بێ وچان بۆ ژیانێکی هەمیشەیی. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆربەی ئەو سەرقاڵی و کاروبارە دنیایی‌یانەی کە باسیان دەکەیت هیچ پەیوەندی‌یەکیان بە تۆوە نی‌یە و بە زۆر خۆتیان تێ هەڵدەقورتێنیت، بەمەش کاتی هەرە بەنرخی خۆت بە شتی بێهوودە و بێسوودەوە لە دەست دەردەکەیت. وەك ئەوەی کە دەتەوێ بزانیت ژمارەی مریشك لە ئەمریکادا چەندە و، ئەڵقەکانی دەوری هەسارەی کەیوان(زُحَل) لە چ جۆرێکن!! وەك بتەوێت لەم ڕێیەوە شتێك لە بارەی "ئامار" و "گەردوونناسی"یەوە فێر ببیت! ئیتر بەم جۆرە ئەوەی پێویست و گرنگە وازی لێ دەهێنیت و، سەرگەرمی کاری وا بێهوودە دەبیت وەك پێت وابێت هەزاران ساڵ لە دنیادا دەژییت و تەمەن بەسەر دەبەیت!

خۆ ئەگەر دەشڵێیت: ئەو شتەی لە پەرستش دوورم دەخاتەوە و ساردم دەکاتەوە، ئەم شتە کەمنرخانە نین، بەڵکو چەند کاروبارێکی ئەوتۆن کە بۆ ژیانی دنیا پێویستن ئەنجامیان بدەم.. گەر وا دەڵێیت، ئەوا گوێ ڕابگرە با ئەم نموونەیەت بۆ باس بکەم:

ئەگەر کرێی ڕۆژانەی کەسێك "سەد فلس" بێت و، یەکێکی تر بێت و پێی بڵێت: (وەرە بۆ ماوەی (دە) خولەك ئەم جێگایە هەڵبکەنە، چونکە یەك دانە گەوهەر یان بەردێکی گرانبەهای = سەد لیرەیی = تێدایە و بۆ خۆتی دەربهێنە).. ئەگەر ئەم کرێکارە بەهانە بهێنێتەوە و بڵێت: (نەخێر.. کاری وا ناکەم، چونکە ڕۆژانەکەم کەم دەکاتەوە)!.. چەندە کارێکی شێتانە دەکات و چ بەهانەیەکی بێنرخ دەهێنێتەوە؟!

تۆش وەکو ئەم کرێکارە وایت! چونکە ئەگەر واز لە نوێژکردن بهێنیت، ئەوا هەرچی بەروبوومی ئەو کۆششانەی کە لەم ڕەز و باخ و بێستانەتدا کردووتن،

تەنها لەوەدا دەبێت کە دەرامەتێکی کەمنرخی دنیاییت تێدا دەست دەکەوێت و، لە خێر و بەرەکەتیشی بێبەش دەبیت. بەڵام ئەگەر کاتەکانی پشوودان و حەوانەوەت = کە لە نێوان کاتەکانی کارکردنداان = لە نوێژکردندا بەسەربەریت، کە دەبێتە مایەی پشوودانی دەروون و حەوانەوەی گیان، ئەوا دوو کانگا و سەرچاوەی مەعنەوی و هەمیشەییت دەست دەکەوێتو بۆت دەخرێنە سەر دەرامەت و توێشووەکانی ئەودنیا و دەرامەتە پیرۆزەکانی ئەم دنیاشت.

ئەو دوو کانگا و سەرچاوە مەعنەوییانەش ئەمانەن:

کانگای یەکەم:

ئەو کاتە بەهۆی نییەتی پاك و پڕ لە ئیخلاس و نیازی بێگەردتەوە، بەشی خۆت لە تەسبیحاتی ئەو گوڵ و بەروبووم و ڕووەکانەی کە لە باخ و ڕەزەکەتدا بەرهەمت هێناون، وەردەگریت[1].

کانگای دووهەم:

ئەوەیە کە هەرکەسێك = چ دز بێ و چ کڕیار، تەنانەت ئاژەڵیش = هەر شتێك لە بەروبوومی باخ و ڕەزەکەت بخوات، وەك خێرێکی هەمیشەیی و بەردەوام لای خوای گەورە بۆت دەنووسرێت، بە مەرجێ خۆت بە وەکیل و فەرمانبەرێکی دابەشکردنی ماڵی خوا دابنێیت لەم کارەدا. واتە: بەو مەرجەی کە بە ناوی ڕۆزیدەری ڕاستەقینە و لە پێناوی ڕەزامەندیی ئەودا ئەم کارانە ئەنجام بدەیت.

ئێستا سەرنج لەو کەسە بدە کە وازی لە نوێژکردن هێناوە و، بزانە چ زیانێکی گەورە دەکات و چەندە لەو سامانە زۆرە و چۆن لەو دوو کانگا و سەرچاوە بەپیت و هەمیشەییانە بێبەشە، کە هەردەم هێز و شەوقی مەعنەوی بۆ کار و کۆشش لە مرۆڤدا دروست دەکەن؟ سەرنجی بدە و بزانە کاتێ کە دەگاتە تەمەنی پیری، چۆن بێزار دەبێت و لەبەر خۆیەوە بە خۆی دەڵێت : (بۆ کێی بکەم؟ خۆ دەبێ سبەینێ ئەم دنیایە بەجێبهێڵم! کەواتە بۆچی خۆم ماندوو بکەم)؟ بەم شێوەیە خۆی دەهاوێتە ناو باوەشی تەمبەڵی و کەمتەرخەمییەوە.

بەڵام مرۆڤی یەکەم وا ناڵێت، بەڵکو دەڵێت : (هەردەم لەگەڵ کردەوەکانمدا، کە ڕۆژ لەدوای ڕۆژ لە پەرەسەندن و زیادبووندان، بۆ ئیش و کاری حەڵاڵ تێدەکۆشم، تاکو ڕووناکیی زیاتر بەرەو ئاخیرەت بەڕێ بکەم).

بە کورتی:

ئەی نەفسەکەم!

بزانە کە "دوێنێ" ڕۆشت و لەدەست دەرچوو.. "سبەینێ"ش هێشتا نەهاتووە، هیچ بەڵێن و پەیمانێکیشت نەدراوەتێ کە تۆ "سبەینێ"ت هەیە و دەمێنیت تا ببینیت. کەواتە تەنها "ئەمڕۆ" بە تەمەنی ڕاستەقینەی خۆت بزانە. کەمترین شتێکیش کە تۆ لەمڕۆدا بتوانیت بیخەیتە ناو سندووقی پاشەکەوت کردنی دواڕۆژتەوە، تەنها یەك سەعاتە کە لە مزگەوتدا یان لەسەر بەرماڵ بەسەری بەریت، تاکو دواڕۆژی ڕاستەقینە و هەمیشەیی خۆتی پێ دەستەبەر بکەیت.

ئەوەش بزانە کە هەموو ڕۆژێکی نوێ لە ژیاندا دەرگایەکە ڕووەو جیهانێکی نوێ = بۆ تۆ و هەموو کەسێکی تر = دەخرێتە سەرپشت. جا ئەگەر لەو ڕۆژەدا نوێژەکانت نەکەیت، ئەوا کاتێ ئەو ڕۆژە کۆتایی پێدێت، بە تاریکی و سکالا و خەفەتباری‌یەوە بەرەو جیهانی غەیب کۆچ دەکات و، سبەینێش لە دواڕۆژدا شایەتیت لەسەر دەدات.

هەرکام لە ئێمە جیهانێکی تایبەتیمان لە نێوان جیهانی گشتی‌دا هەیە، جۆری ئەو جیهانە تایبەتی‌یەی هەرکامێکیشمان شوێنی دڵ و کردەوەکانمان دەکەوێت. (واتە: دڵ و کردەوەکانمان چۆن بن، ئەو جیهانەش بەو جۆرە ڕەنگ دەداتەوە).. ئەو جیهانە تایبەتی‌یە چەشنی "ئاوێنە"یە، ڕەنگ و شێوەی شتان وەك خۆیان دەردەخات. جا ئەگەر ئاوێنەکە ڕەش‌و تاریك بێت، وێنەکان ڕەش دەردەخات و، گەر پاك و خاوێنیش بێت ئەوا بە ڕوونی پیشانیان دەدات. دەنا وێنەکان ناشیرین دەکات و بچووکترین شت وەك گەورەترین شت دەردەخات.

تۆش = ئەی نەفسەکەم! = تەنها لە ڕێی دڵ و عەقڵ و کردەوەکانتەوە و، بەپێی نیاز و ویست و ئارەزووی خۆت دەتوانیت ئەو جیهانە تایبەتی‌یەت وا لێ بکەیت

که یان شایەتیت بۆ بدات لەسەر کردەوەی چاك، یان شایەتیت لەسەر کردەوەی خراپ لـێ بدات.

بەم جۆرە، ئەگەر نوێژەکانت بەجێهێنا و ئاراستەی خواوەندی "شکۆمەند" و بەدیهێنەری خۆت کردن، ئەوا یەکسەر ئەو جیهانەی خۆت ڕووناك دەبێتەوە. وەك بلێی بە "نییەت"ی نوێژەکەت کلیلی دەرگای ڕووناکیت بە دەستەوە گرتووە و ئەو دەرگایەت پێ کردووەتەوە و، چرای نوێژەکەت دەوروبەری تۆی ڕووناك کردووەتەوە و تاریکیی تێدا نەهێشتووە. ئیتر ئەو کاتە هەرچی دڵتەنگی و خەفەت لە دنیا تایبەتی‌یەکەی دەوروبەرتدا هەن، هیچیان نامێنن و، هەست دەکەیت و بۆ خۆت دەبینیت کە جیهانەکەت لە ڕاستی‌دا بریتی‌یە لە:
ڕێسا(نظام)یەکی سەرانسەر دانایی و، نووسراوێکی پڕاوپڕ لە واتای ئەوتۆ کە بە قەڵەمی توانستی پەروەردگار نووسراوەتەوە. ئنجا لەمەوە یەکێك لە نوورەکانی ئایەتی: (**اللهُ نورُ السَّمواتِ والأَرضِ**) (النور:٣٥) دەڕواتە ناو دڵتەوە و، جیهانی ئەو ڕۆژەت بۆ ڕووناك دەکاتەوە. ئنجا لە خزمەت خواوەندیش‌دا شایەتیی ئەوەت بۆ دەدات کە ئەو ڕۆژەت ڕووناك بووە.

ئێستاش براکەم!

هەرگیز نەڵێیت: (نوێژی من لەکوێ و، حەقیقەتی ئەم نوێژەی تۆ باسی دەکەیت لەکوێ)؟ نەخێر هەرگیز وانەڵێیت. چونکە هەروەك ناوکە خورمایەك سەرجەم سیفەت و ئەدگارەکانی درەختێکی خورمای مەزنی تێدایە، مەگەر جیاوازی تەنها لە گەورە و بچووکی و کورتی و درێژی‌دا ببێت، هەر بەو جۆرەش نوێژی عەوامەکانی وەك من و تۆ بەشێکی لەو نوورە و نهێنی‌یەکی لە نهێنی‌یەکانی ئەو حەقیقەتە تێدایە، وەك حەقیقەتی ئەو نوورەی کە لە نوێژی هەر وەلی‌یەك‌دا هەیە، با ئەو کەسە خۆیشی هەستی پێ نەکات! دیارە پلەکانی ڕووناکیی نوێژ، بە چەشنی پلەکانی نێوان ناوکە خورما و درەختەکەی، جیاوازی‌یان لە نێواندایە. جا هەرچەند پلەکانی نوێژ گەلـێ زیاترن، بەڵام هەموو پلەیەك لەو پلانە بناغەیەکی لەو حەقیقەتە نوورانی‌یە تێدایە.

اللهمَّ صَلِّ وسلم على مَنْ قال: "الصلاةُ عمادُ الدين" وعلى آله وصحبه أجمعين.

---

[1] لێرەدا ڕووی دەمی قسە لە باخەوانێکی خەڵکی (بارلا)یە و وەڵامی پرسیارێکی ئەوە. (دانەر)

مەقامی دووهەمی

وتەی بیستویەکەم

ئەم مەقامە پێنج مەڵهەمی تێدایە بۆ سارێژکردنی پێنج برینی "دڵ"

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزاتِ الشَّياطينِ * وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ﴾ (المؤمنون:٩٧-٩٨).

ئەی ئەو کەسەی تووشی دەردی وەسوەسە بووە!

ئایا دەزانیت ئەم وەسوەسەیەی تووشی بوویت لە چی دەچێت؟

ئەم وەسوەسەیەی تۆ، وەك موسیبەتێك وایە، چونکە لە پێشدا بە بچووکی دەست پێدەکات، پاشان وردە وردە و بە گوێرەی بایەخپێدان و بە گرنگزانینی، گەورە دەبێت و، بە پێچەوانەشەوە ئەگەر گوێی پێ نەدرێت، نامێنێت! واتە تا بە گەورەی بزانیت ئەو گەورە دەبێت و، تا بە بچووکیشی بزانیت بچووك دەبێتەوە.. ئەگەر لێی بترسیت ئەوا بە دەردەوە دەتتلێنێتەوە و، گەر لێشی نەترسیت دەمکوت و بێدەنگ دەبێت!

جا ئەگەر تۆش حەقیقەتی وەسوەسە نەزانیت، ئەوا درێژە دەکێشێت و جێگیر دەبێت.. بەڵام گەر ئەو حەقیقەتە بزانیت و بڕۆیتە بنج و بناوانیەوە، ئەوا لەناو دەچێت و نامێنێت.

مادەم وەسوەسە بەو جۆرەیە کە بۆمان دەرکەوت، ئەوا لێرەدا پێنج ڕوو لەو ڕووە زۆر و لەژمارەبەدەرانەی وەسوەسەت بۆ ڕوون دەکەمەوە، بەڵکو = بە یارمەتیی خوای گەورە = ئەم باسکردنە ببێت بە شیفایەکی سارێژکار بۆ دەروونی هەردوو لامان، کە ئەمەش لە دەستەڵاتی خوای گەورەدا کارێکی گران نییە. چونکە نەزانین دەبێت بەهۆی ڕاکێشانی وەسوەسە، بەڵام زانین بە پێچەوانەوەیە، پاڵی پێوە دەنێت و دەریدەکات. جا ئەگەر نەتزانی ئەوا نزیك دەبێتەوە و ڕووت تێدەکات، ئەگەر زانیشت ئەوا ئەو وەسوەسەیە دەڕوات و پشت هەڵدەکات!

ڕووی یەکەم (زامی یەکەم):

شەیتان ئەو گومانەی کە مەبەستیەتی، یەکەم جار لە دەرفەتێکدا دەیهاوێتە ناو دڵی مرۆڤەوە، پاشان گوێ بۆ دەنگدانەوەی گومانەکە لە ناخی دڵی ئەو مرۆڤەدا رادەگرێت. جا ئەگەر ئەو دڵە گومانەکەی نەگرتەخۆ و ئینکاریی کرد، ئەوا ئەو گومانە دەبێت بە "جوێن‌دان"! ئیتر شەیتان چەندین خەیاڵ و ختوورەی ئەوتۆی لە بەرچاودا دەردەخات کە لە جوێنی ناشیرین دەچن و پێچەوانەی ڕەویەی پەیوەندی‌یەکانی نێوان خوا و بەندەن، بە جۆرێك کە ئەو دڵە بێچارەیە دەکەوێتە ژێر نائومێدی‌یەکی قورسەوە و لە تاوا دەناڵێنێت و دەڵێت : "ئای چەندە بەدبەخت و سەر بە موسیبەتم"! پێی وا دەبێت کە لە دڵەوە گوناهبار بووە و چەند تاوانێکی لە بەرامبەر خواوەندی کەریم و پەروەردگاری خۆیەوە کردووە. بەم جۆرە، دەکەوێتە ناو گێژەڵووکەیەکی گەورەوە و، لە دڵنیایی بێبەش دەبێت. هەر لەبەر ئەوەشە کە دەبینیت بە پەرۆشی‌یەکی زۆرترەوە هەوڵ دەدات لە بێئاگایی‌دا پتر ڕۆبچێت.

دەرمانی ئەم زامەش، ئەمەیە:

ئەی تووشبووی بێچارە! بە هیچ جۆرێك مەترسە و هەرگیز مەشڵەژێ! چونکە ئەوانەی کە لە بەردەم ئاوێنەی زەینت‌دا تێپەڕین، هیچیان جوێن نین، تەنها چەند وێنە و خەیاڵێکن دێن و دەڕۆن. جا هەروەك خەیاڵکردنی "کوفر" بە "کوفر" ناژمێررێ، هەر بەو جۆرەش خەیاڵکردنی جوێن بە جوێن دانانرێت. چونکە یەکێك لەو شتانەی کە لە "زانستی مەنتیق"دا بە شتێکی بەڵگەنەویست(بەدیهی) دانراوە، ئەوەیە کە: "خەیاڵکردن بە حوکم ناژمێررێت". بەڵام خودی جوێن، نەك خەیاڵکردنی، بێگومان بە حوکم دادەنرێت.

سەرەڕای ئەمەش، ئەو وتە نارەوا و ناشایستانە هەرگیز لە قووڵایی ناخی دڵتەوە دەرنەچوون، بەڵگەش ئەوەیە کە دڵت خۆی لە داخ و ئازاری ئەو وتانەدا دەتلێتەوە! دوور نی‌یە لەو لایەنە هاندەرەی شەیتانەوە بێت کە بە **"لمة الشيطان"** دەناسرێت و لە دەوری دڵدایە. هەر لەبەر ئەوەشە کە زیانی وەسوەسە تەنها لەوەدایە مرۆڤ لای وابێت زیانی هەیە! چونکە وەسوەسە (خەیاڵی بێ بناغە) وەك (حەقیقەت)ێك دەباتە وەهمی مرۆڤەوە! پاشان ئەم مرۆڤە دڵی

خۆی تاوانبار دەکات و، کردارەکانی شەیتان = کە دڵی ئەم هیچ پەیوەندی‌یەکی پێیانەوە نەبووە = دەخاتە ئەستۆی دڵێ خۆیەوە، ئیتر لای وا دەبێت کە ئەو چرپەچرپ و وەسوەسانەی شەیتان لە ختوورەی دڵی خۆیەتی و، تەسەووری چەند زیانێکی وەها دەکات کە لە ئەنجامدا دێنە ڕێی. خۆ دیارە شەیتانیش هەر ئەوەی دەویست لەو مرۆڤە ڕوو بدات!

ڕووی دووهەم:

کاتێك کە واتاکان لە دڵەوە دەردەچن، بە بێ هیچ وێنە و شێوەیەك دەچنە ناو خەیاڵەوە، ئنجا لەوێ وێنە و شێوەکان لەبەر دەکەن. خەیاڵیش = هەر جارەو لەبەر چەند هۆیەك = جۆرە وێنە و شێوەیەکی تایبەتی دەچنێت و، لە ڕێگادا هەر وێنەیەك خۆی بایەخی پێ بدات، پیشانی دەدات. ئیتر هەر واتایەك کە لە دڵەوە دێت و دەگاتە ئەوێ، یەکسەر خەیاڵ یەکێك لەو وێنە چنراوانەی خۆی دەکاتە بەر، یان پیای‌دا هەڵدەواسێت، یان بەو وێنە چنراوانەی خۆی ئەو واتایانە پیس و لەکەدار دەکات، یان دایاندەپۆشێت..

جا ئەگەر واتاکانی دڵ ساف و بێ‌گەرد بن و وێنە تەنراوەکانی خەیاڵیش چەپەڵ بن، ئەوا هیچ کالایەك بە بەریان ناکات، ئەوەندە نەبێ کە ئەو وێنە و خەیالانە دەستێك بەسەر ئەو واتایانەدا دەهێنن، واتە **"مَسّ"**ی دەکەن، ئیتر ئا لێرەدا مرۆڤی تووشبووی وەسوەسە سەری لـێ تێك دەچێت و ئەم دەست لـێ‌خشاندن(**مس**)ە بە لەبەرکردن(**التَّلَبُّس**)یان
پێ‌لەبەرکردن(**التَّلبيس**) تێ‌دەگات و، لەبەر خۆیەوە هاوار دەکات و دەڵێت : "ئای خوایە گیان چەندە بەدبەختم! وا دڵم لەو هەڵدێرانەدا کەوت و هەڵنەسایەوە و، ئەم بێ‌نرخی‌یەی نەفسیشم دەبێت بەهۆی بێ‌بەش‌بوونم لە میهرەبانیی و بەزەیی خوای گەورەی میهرەبان".

شەیتانی لەعنەتیش دەرفەتێکی زۆر لەم ژێ(**وتر**) هەستیارەی ئەم دەبینێت و، پەنجە چەپەڵەکانی خۆی بەسەردا دەهێنێت و دەبات!

چارەسەر و مەڵهەمی سارێژکاری ئەم زامە بەسوێ و قووڵە، ئەمەی خوارەوەیە:

هەروەك "نوێژ" پێویستی بە پاك و خاوێنیەكی ڕواڵەتیی لەش هەیە و، ئیتر پڕبوونی ناوەوەی لەش لە پیس و چەپەڵی، هیچ زیانێكی تێدا نییە و نوێژەكەت بەتاڵ ناكاتەوە.. بە هەمان جۆر، دراوسێیەتیی وەسوەسە چەپەڵەكانیش لەگەڵ واتا بەرز و موقەددەسەكاندا، هیچ زیانێك لەو واتایانە نادات!

بۆ نموونە: كاتی وا دەبێت كە بیر لە ئایەتێكی خوای گەورە دەكەیتەوە، كەچی ئازاری نەخۆشییەك لەو كاتەدا دەتهەژێنێت.. یان تەنگاو دەبیت و، ئەمانەش زۆر بۆ خەیاڵت دەهێنن. دیارە لەم كاتەدا سەبارەت بە حاڵەتی یەكەم خەیاڵت بۆ لای دەرمان دەچێت و لە حاڵەتی دووهەمیشدا بۆ لای چوونی سەر ئاو، بەو جۆرەی كە خەیاڵە نزمەكان تانوپۆی بكەن. ئیتر وێنە و شێوەی ئەو خەیاڵە نزمانە لە ناوەندی ئەو بیركردنەوە بەرزانەدا تێپەڕ دەبن. تۆیش = كاكی برا! = لێیان گەڕێ با تێپەڕ بن! چونكە هیچ زیان و مەترسییەكیان تێدا نییە. مەترسیی ڕاستەقینە لەوەدایە كە بیری خۆت بە چڕی ئاراستەی مەترسی لێ كردنیان بكەیت و لات وا بێت زیانیان هەیە!

ڕووی سێهەم:

چەند پەیوەندییەكی نادیار لە نێوان شتاندا هەن، بەڵكو لەوانەیە لە نێوان ئەو شتانەشدا كە بیرمان بە لایاندا ناچێت چەند تاڵە موویەك ببێت كە پەیوەندییان لە نێواندا دروست بكات. جا ئەم تاڵە مووە پەیوەندیدەرانە یان لە حەقیقەتدا هەن، یان خەیاڵ بە گوێرەی ئەو كارانەی سەرقاڵە پێیانەوە دروستیان دەكات و بەیەكەوە دەیانبەستێتەوە..

هەر ئەمەشە كە هەندێ جار دەبێت بەهۆی ئەوەی لە كاتی بیركردنەوە لە كاروبارە پیرۆز و موقەددەسەكاندا چەندین خەیاڵی خراپ بە دوای یەكدا بێن و پەیدا بن. چونكە وەك لە زانیاریی ڕەوانكاری(**علم البيان**) زانراوە: (ئەو دژایەتییەی كە لە دەرەوەی زەین و خەیاڵدایە دەبێت بەهۆی لەیەك دووركەوتنەوەی شتانی دژبەیەك، هەر هەمان دژایەتییە كە دەبێت بەهۆی كۆبوونەوە و دراوسێیەتییان لە تەسەوور و خەیاڵدا)! واتە هەر تەنها خەیاڵە كە دوو شتی دژ بە یەك كۆ دەكاتەوە. ئەم جۆرە ختوورانەش كە لەم هۆكارەوە پەیدا دەبن، پێیان دەوترێت: "بیركێشەكی"(**تداعي الأفكار**).

بۆ نموونە:

لەو کاتەدا کە تۆ بە دڵگەرمی وخشووعەوە لە نوێژدا وتو وێژ لەگەڵ پەروەردگاری خۆتدا دەکەیت و بە دڵ ئامادەی حوزووریت و بیر لە واتای ئایەتەکان دەکەیتەوە و ڕووەو قیبلەی پیرۆز ڕاوەستاویت، دەبینیت ئەم بیرکێشەکییە لەم کاتەدا بیرت بۆ لای شتی وەها ڕادەکێشێت کە هیچ پەیوەندییەکی بە تۆوە نییە و بە تەواوی مرۆڤ شەرمەزار دەکات.

جا ئەگەر تۆ = ئەی برای بەڕێزم! = تووشی ئەم بیرکێشەکییە بوویت، ئەوا هیچ پەرۆش مەبە و خەفەتی پێ مەخۆ. بەڵکو هەر کە هەستت پێ کرد یەکسەر بگەڕێرەوە بۆ حاڵەتی سروشتیی خۆت و، دڵت بەم ختوورانەوە سەرگەرم مەکە و مەڵێ: (ئای چەندە تەقسیربار و کەمتەرخەمم)! پاشان بڕۆیت بە دوای هۆکاری ئەمانەدا بگەڕێیت! نەخێر شتی وا مەکە. بەڵکو بۆ ئەوەی ئەم وەسوەسە و پەیوەندییە ڕێبوارانە بەهۆی بیرلێکردنەوە و بایەخپێدانەوە بەهێز نەبن، ئەوا پێویستە هەر تەنها بەلایاندا گوزەر بکەیت و ئاوڕیان لێ نەدەیتەوە و هیچ بیرێکیان لێ نەکەیتەوە. چونکە تا پتر بایەخیان پێ بدەیت، دەبن بە خوو و نەخۆشییەکی وەهمی. بەڵام تۆ هەرگیز مەترسە و، بزانە ئەوە نەخۆشیی "دڵ" نییە، چونکە ئەو چرپە چرپانەی نەفس و ئەو فووپیاکردنانەی شەیتان زۆربەی کات بە بێ ویستی خۆمان لە دەروونماندا دروست دەبن، هەر لەبەر ئەوەشە کە خوای گەورەی میهرەبان تۆماری ناکات لەسەرمان. ئەم جۆرە بیرکردنەوانەش زیاتر لەناو ئەوکەسانەدا باون کە خاوەنی میزاجێکی توند و تیژن. بەڵێ، شەیتان لەگەڵ ئەم وەسوەسانەدا بە قووڵی ڕۆدەچێت.

چارەسەریی ئەم دەردەش ئەوەیە کە بزانیت:

ئەم بیرکێشەکییانە هیچ بەرپرسیارییەکیان تێدا نییە، چونکە زۆربەیان بە بێ ویستی خۆمان پەیدا دەبن، ئەوەتا سروشتی ئەو بیرانە وەهایە کە تەنها دراوسێیەتی نەبێ چیی تریان لە نێواندا نییە و ناچنە ناو یەکترییەوە و زیان لە یەکتر نادەن. چونکە هەروەك دراوسێیەتیی مەلائیکەتی ئیلهام و شەیتان لە دەوروبەری دڵدا و، دراوسێیەتیی پیاوچاکانو خراپکاران لە یەك جێگادا، هیچ زیانێکی نییە.. هەر بەو جۆرەش هاتنی بیرە خراپەکان = بە بێ هیچ ویست و

مەبەستێك = لەگەڵ بیرە پاكەكان بە دڵی مرۆڤدا، هیچ زیانێكی تێدا نییە. مەگەر ئەو خەیاڵ و ختوورە خراپانە بە "مەبەست" دروست بووبن، یان لەڕادەبەدەر خۆتیان پێ سەرگەرم بكەیت و پێت وابێت زیانیان هەیە. خۆ كاتی وا دەبێ "دڵ" زۆر ماندووە و "بیر" هەرچییەكی لێ هەڵبكەوێت = با سوودیشی نەبێت = خۆی پێوە سەرقاڵ دەكات. شەیتانی لەعنەتیش ئەمە بە هەل دەزانێت و خەیاڵە چەپەڵەكانی خۆی، بەوپەڕی دەستبڵاوی، بەم لاو ئەو لادا دەپرژێنێت و، بە چەشنی چەند داوێك بەكاریان دەهێنێت و دڵە پاك و ئارامەكانی پێ دەكات بە تەڵەوە!

ڕووی چوارەم:

ئەمەش جۆرە وەسوەسەیەكە لەوەوە پەیدا دەبێت كە مرۆڤ زۆر بە گەرم و گوڕی و لەڕادەبەدەر هەوڵ بدات كردەوە چاكەكانی لەسەر تەواوترین شێوە بن.

خۆ مرۆڤ تا زیاتر لەمەدا ڕۆبچێت و بە توند و گەرمتر بیگرێت و ناوی تەقوا و وەرعیشی لێ بنێت، مەسەلەكە پتر ئاڵۆز دەبێت، بگرە ئەوەندەی نامێنێت ئەو مرۆڤە بكەوێتە ناو حەرامەوە لەو كاتەدا كە بە شوێن ڕوو و شێوەی تەواوتردا دەگەڕێت، تەنانەت جاری وا دەبێ كە بەهۆی گەڕانی بە شوێن "سوننەتێك"دا "واجب"ێك واز لێ دەهێنێت! چونكە هەردەم لەبارەی ئەوەی كە (ئایا كردەوەكانم ڕاستن یان نا؟ وەردەگیرێن یان نا)؟ پرسیار لە خۆی دەكات و، ئەوەندەش ئەم پرسیارانە دووپات دەكاتەوە تا لە كۆتاییدا دووچاری نائومێدی دەبێت و، بەمەش دەرفەت بە شەیتان دەدات تا سوودی لێ وەربگرێت. ئنجا شەیتانیش بە تیرە ژەهراوییەكانی خۆی دڵی ئەو مرۆڤە دادەگرێتەوە و قووڵایی ناخی دڵی دەپێكێت و زامداری دەكات.

ئەم زامەش بە دوو دەرمان تیمار دەكرێت:

دەرمانی یەكەم: باش بزانە كە ئەم جۆرە وەسوەسانە تەنها شایستەی موعتەزیلەكانن (نەك ئەهلی سوننەت و جەماعەت). چونكە موعتەزیلەكان دەیانوت: كردەوەكان لە خۆیاندا و سەبارەت بە پاداشت و تۆڵەی دواڕۆژ "باش" یان "خراپ"ن، ئنجا كە "شەرع" دێت بڕیار لەسەر ئەو باشی و خراپییە

دەدات و دانی پێدا دەنێت. واتە باشی و خراپی، سەبارەت بە پاداشت و تۆڵەی دوارۆژ، دوو شتی خۆیین و لە سروشتی شتەکاندا هەن، فەرمان و نەهی‌یەکانی شەرعیش شوێنکەوتەی کردەوەکانن و لەسەر ئەو بناغەیە بڕیاری شەرعیان لەسەر دەردەچێت.

لەبەر ئەوە، سروشتی ڕێڕەوی ئیعتیزال وایە کە مرۆڤ وا لێ‌دەکات هەمیشە لە هەموو کردارێکدا پرسیار بکات و بڵێ:

(ئایا بڵێی کردەوەکەم بە چەشنێك ئەنجامدابێت کە مایەی ڕەزامەندیی خوا بێت، وەك خۆی لە خۆی‌دا وایە، یان نا)؟

بەڵام حەقڕەوان، کە ئەهلی سوننەت و جەماعەتن، دەڵێن:

کاتێك خوای گەورە کە فەرمان بە کردنی شتێك دەدات، ئەوا ئەو شتە بە "باش" دەژمێررێت و، هەرکاتیش نەهیی لە کردنی شتێك کرد ئەوا ئەو شتە بە "خراپ" دادەنرێت. واتە بە "ئەمر و نەهی"ی شەرع باش و خراپ دەردەکەون و دەست‌نیشان دەکرێن. واتە ئیتر چاك و خراپ لە بەرچاوی مرۆڤدا دیارن و پەیوەندیشیان بە ئەنجامی ئەودنیاوەیە نەك ئەمدنیا.

بۆ نموونە: ئەگەر دەستنوێژت گرت یان نوێژت کرد، لە هەمان کاتدا شتێك ڕووی دابوو کە تۆ پێت نەزانیبوو نوێژ و دەستنوێژەکەی تۆی بەتاڵ دەکردەوە، ئەوا (لای ئەهلی سوننەت و جەماعەت) نوێژ و دەستنوێژەکەت تەواون و بەتاڵ نەبوونەتەوە و، لە هەمان کاتیش‌دا کردەوەیەکی "باش"ن.

بەڵام موعتەزیلەکان لایان وایە کە هەردووکیان بەتاڵ و "خراپ"ن، ئەوەندە هەیە لەبەر پێ‌نەزانینت = چونکە نەزانین دەبێت بە عوزر و بەهانە = لێت وەردەگیرێن.

کەواتە ئەی ئەو برایەی کە دووچاری دەردی وەسوەسە بووە!

بەم جۆرە و بەپێی ڕێڕەوی ئەهلی سوننەت و جەماعەت، ئەو کردەوەیەت ڕاستە و هیچ لەکەیەکی بەسەرەوە نی‌یە. چونکە بە گوێرەی ڕواڵەت‌بینیی شەرع بە تەواو دادەنرێت. کەواتە ئیتر نابێت سەبارەت بە ڕاستی و دروستیی کردەوەکانت وەسوەسەت ببێت، بەڵام لە هەمان کاتیش‌دا نابێ بەو کردەوانە لە

خۆت بایی ببیت، چونکە بە دڵنیایی نازانیت ئایا خوای گەورە ئەو کردەوەیەی لێ وەرگرتوویت یان نا؟ بەڵکو دەبێ لە نێوان ترس(**خوف**)ی وەرنەگرتن و ئومێد(**رجاء**)ی وەرگرتن‌دا بیت و، هەمیشە هاوسەنگیی ئەم دوانە ڕابگریت، مادەم مرۆڤێکی هۆشیار و وریابیت.

دەرمانی دووهەم: باش بزانە ئایینی ئیسلام = کە ئایینی ڕاست و ڕەوای خوایە = هیچ ماندوو کردنێکی تێدا نی‌یە و، هەر چوار مەزهەبەکانیش لەسەر حەقن.

جا مادەم ئەمە وایە و، لە لایەکی تریشەوە تاوان و کەمتەرخەمی بە تۆبە و داوای لێبوردن نامێنن و لەناو دەچن و، ئەم داوای لێبوردنەش لە تای تەرازوودا زۆر لەو غروور و لەخۆباییبوونە قورس ترە کە لە ڕازی‌بوونەوە لە کردەوە چاکەکان پەیدا دەبێت. لەبەر ئەمانە، ئەگەر بێت و مرۆڤ خۆی بە خاوەن قسوور و کەمتەرخەم بزانێت و پاشان تۆبەی لێ بکات، بە هەزاران جار باشترە لەوەی کە لە خۆی بایی ببێت و لە کردەوەکانی ڕازی بێت و پێیان بنازێت. جا مادەم وایە، ئەوا هەرچی وەسوەسە هەیە بە یەك جار فڕێیان بدە و لە ڕووی شەیتان هەڵبگەڕێرەوە و پێی بڵێ:

ئەوەی تۆ بە منی دەکەیت بریتی‌یە لە ماندووکردن(**الحرج**). خۆ زانینی حەقیقەتی ئەم حاڵانەش شتێکی گرانە و پێچەوانەی ئەو ئاسانی‌یە(**اليُسْر**)یە کە لە ئایین‌دا ڕەچاو کراوە و، بە تەواوی دژی ئەو دەستوورەیە کە دەڵێت : **"الدين يُسْرٌ"** یان **"لا حرجَ في الدين"**. کردەوەکانی من = بێ هیچ گومانێك = لەگەڵ یەکێك لە ڕێڕەوە ئیسلامی‌یە حەق و ڕەواکان‌دا = بە ویستی خوا = یەك‌دەگرنەوە. خۆ من ئەم ئەندازەیەم لەم وەسوەسانە بەس و سەروزیادە، چونکە هیچ نەبێ بۆ من بوون بە هۆکارێکی باشی ئەوتۆ کە هەست بە هەڵەی خۆم بکەم و خۆم بهاومە بەردەستی بەدیهێنەری خۆم و، سوژدەی بۆ ببەم و بە نزا و پاڕانەوە لێی بلاڵێمەوە و داوای لێبوردنی لێ بکەم، پاشان لە حوزووری ئەو خواوەندەدا، کە تابڵێی بە هەموو شتێك بیسەر و بینایە، دان بە ناتەواوی و قسوورەکانم‌دا بنێم.

ڕووی پێنجەم:

ڕووی پێنجەم ئەو وەسوەسانەیە کە شێوەی گومان کردن لە "بابەتەکانی ئیمان" وەردەگرن.

ئەو مرۆڤەی کە لەمەوە دووچاری وەسوەسە دەبێت و دەکەوێتە سەرگەردانی‌یەوە، زۆر جار گومان و دوودڵی‌یەکانی "ئەندێشە"ی لـێ تێكدەچێت و پێی وا دەبێ کە لە "عەقڵ"یەوە پەیدا بوون. ئنجا وا گومان دەبات کە ناتەواوی لە بیر و باوەڕەکەی‌دا دروست بووە.. یان لای وا دەبێ ئەو گومانانەی بە وەهمی‌دا هاتوون هەموویان "دوودڵی"ن و زیان بە ئیمانەکەی دەگەیەنن.. یان پێی وا دەبێ ئەو گومانانەی کە بە تەسەووری‌دا هاتوون، "عەقڵ"یشی باوەڕی پێ کردوون.. یان هەندێ جار وا دەزانێت کە هەر بیرکردنەوەیەك لە بارەی بابەتەکانی کوفرەوە، مرۆڤی پێ کافر دەبێت. واتە هەرچی بیرکردنەوە و لێکۆڵینەوەو تەرازووکاریی عەقڵیی بێلایەنانە هەن سەبارەت بە ناسینی هۆی گومڕایی، ئەم بە چەند هۆکارێکیان لە قەڵەم دەدات کە سەریان لە گومڕایی‌یەوە دەردەچێت و پێچەوانەی ئیمانن! ئیتر بەم جۆرە دەکەوێتە لەرزە و دڵەتەپێ و، لە بەردەم ئەم هەموو فڕوفێڵانەی شەیتان‌دا ورە و بەرگریی نامێنێت و هاوار دەکات:

(چەندە بەدبەختم! وا دڵم لەدەست دەرچوو و بیر و باوەڕیشم سەری لـێ شێوا)!

جا لەبەر ئەوەی زۆربەی جار ئەم حاڵەتانە بە بێ ویستی مرۆڤ پەیدا دەبن، ئەوا ئەم مرۆڤە بەم ویستە هەندەکی‌یەی خۆی(إرادته الجزئية) ناتوانێت چاریان بکات. تا لە ئەنجام‌دا دەست لە ئەژنۆ دادەمێنێت و دەکەوێتە نێوان نائومێدی‌یەکی کوشندەوە!

چارەسەری ئەمەش بەوە دەبێت کە بزانیت:

هەروەك ئەگەر "کوفر" بە "خەیاڵ"دا بێت مرۆڤی پێ کافر نابێت، هەر بەو جۆرەش گەر بە "وەهمی"دا بێت پێی کافر نابێت..

هەروەها وەك "بیرکردنەوە" لە "گومڕایی" مرۆڤ گومڕا ناکات، بە هەمان جۆر "تەسەوورکردن"یشی مرۆڤی پێ گومڕا نابێت!

چونکە هەرکام لە: "خەیاڵکردن" و "بەوەهمدا هاتن" و "تەسەورکردن" و "بیرکردنەوە" تابلێی سەربەخۆ و جیاوازن لە: تەسدیقکردنی "عەقڵ" و ملکەچکردنی "دڵ" بۆ هەر شتێك.

لە ڕاستیشدا هەریەکە لە: "خەیاڵکردن" و "بەوەهمدا هاتن" و "تەسەورکردن" و "بیرکردنەوە" تا ڕادەیەك سەربەست و ئازادن، کەواتە بایەخ بەو جوزئی ئیختیاریەیە نادەن کە لە ویستی مرۆڤەوە سەری هەڵداوە. هەروەها بە زۆری ملیش بۆ ئەرك و واجبە ئایینیەکان کەچ ناکەن.

بەڵام تەسدیق و ملکەچی (کە لە عەقڵ و دڵەوەن) بەو جۆرە نین، بەڵکو بە تەرازوویەکی یەکجار وردەوە بەستراونەتەوە.

جا لەبەر ئەوەی کە: "خەیاڵکردن" و "بەوەهمدا هاتن" و "تەسەورکردن" و "بیرکردنەوە" هیچیان بە تەسدیق و ملکەچی لە قەڵەم نادرێن، ئەوا هەرچیەك لە ڕێگایانەوە پەیدا ببێت بە "گومان" تەنانەت بە "دوودڵی"ش ناژمێررێت.

بەڵام ئاگادار بە! ئەگەر بێت و بە بێ هیچ هۆیەك ئەم حاڵەتە دووپات ببێتەوە ئەوا دوور نیيە لە قووڵایی دەرووندا جێگای خۆی بکاتەوە. خۆ ئەگەر = خوا نەخواستە = لەوێدا جێگیر بوو، ئەوا جۆرە گومانێکی ڕاستەقینەی لێ پەیدا دەبێت. ئیتر وردە وردە و لەسەرخۆو بە ناوی دادوەریی ژیری(موحاکەماتی عەقڵی)ی بێ لایەن و بە ناوی ویژدان و شتی تریشەوە پێی هەڵدەخلیسکێت و کەم کەم وتەکانی لایەنی بەرامبەر (واتە لەو موحاکەمە عەقڵیەدا) وەردەگرێت، بە بێ ئەوەی کە هیچ ویستێکی خۆیشی تێدا بووبێت یان بە خۆی زانیبێت. خۆ کە ئەمەش ڕووی دا، ئەوا بە تەواوی واز لە هەموو ئەو ئەرك و واجبانە دەهێنێت کە دەبێ بۆ خواوەندی حەقیان بەجێبهێنێت. ئیتر ئەو ستەمکارەی کە بەم جۆرە ستەمی لە خۆی کردووە. حاڵەتێکی وای لە زیهندا دروست دەبێت وەك بڵێی لە لایەنی بەرامبەرەوە = کە شەیتانە = مۆڵەت درابێت!

لەوانەیە گرنگترین جۆرەکانی ئەم وەسوەسە سامناکە ئەوە بێت کە: ئەم سەر لێشێواوەی دووچاری وەسوەسە بووە، گونجانی خۆیی(**الإمكان الذاتي**) و گونجانی زیهنی(**الإمكان الذهني**)ی لێ تێكدەچێت و لە بەرچاویدا ئاڵوگۆڕ دەبن. واتە زیهنی وەهم دەبات و عەقڵیشی لەو شتەدا = کە لە خۆیدا

شتێکی گونجاوە = دەکەوێتە گومانەوە. کەچی دەستوورێك لە زانستی "مەنتیق"دا هەیە دەڵێت :

"الإمكان الذاتي لا ينافي اليقين العلمي ولايتضاد مع الضرورة الذهنية وبديهياتـها".

واتە: گونجانی خۆیی دژ و پێچەوانەی یەقینی زانستی نییە و هیچ دژایەتییەکی لەگەڵ شتە بەدیهییەکاندا نییە.

بۆ ڕوونکردنەوەی ئەمە، وا ئەم نموونەیە دەهێنینەوە:

دەگونجێ "دەریای ڕەش" ئێستا لە جێی خۆیدا ڕۆبچێت. ئەمە بەپێی ئیمکانی خۆیی شتێکی گونجاو(**ممكن**)ە. بەڵام ئێمە بە دڵنیاییەوە باوەڕمان بەوە هەیە کە ئەو دەریا ناوبراوە هەیە و لە جێگاکەی ئێستای خۆیدا جێگیر بووە و، هیچ گومانێکمان لەمەدا نییە. کەواتە ئەو ئیحتیمالە مومکین و ئیمکانە خۆییانەی کە باسکران، هیچ گومان و دوودڵییەك دروست ناکەن و دڵنیاییمان ناشێوێنن.

نموونەیەکی تر:

دەگونجێ ئەمڕۆ خۆر ئاوا نەبێت، هەروەها دەشگونجێ سبەینێ هەڵنەیەت! بەڵام ئەم گونجانە هیچ زیان و گومانێك لە یەقینماندا دروست ناکات.

هەر بەو جۆرەش هەموو ئەو وەهمانەی کە لە ئیمکانی خۆییەوە دێن، سەبارەت بە ئاوابوونی ژیانی دنیا و هەڵهاتنی ژیانی ئەو دنیاوە، کە ئەمانەش لە حەقیقەتە پەنهانەکانی ئیمانن، ئەو وەهمانە هەرچەندە و هەرچۆن بن، هەرگیز کەلێن لەو دڵنیاییەی ئیمانماندا دروست ناکەن و زیانی پێ ناگەیەنن. هەر لەبەر ئەوەیە کە لە زانیاریی **"اصول الدين"** و **"اصول الفقه"**دا ئەو دەستوورە بڕیاری لەسەر دراوە کە دەڵێت : **"لا عبرة للإحتمال غير الناشئ عن الدليل"** واتە: بایەخ بەو ئیحتیمالە نادرێت کە لە بەڵگەوە پەیدا نەبووبێت.

ئەگەر دەپرسیت و دەڵێیت:

حیکمەتی تووشبوونی باوەڕداران بەم وەسوەسانە چییە، کە دەروون سەخڵەت دەکەن و ئازاری دڵی مرۆڤ دەدەن؟

لە وەڵامدا دەڵێین:

ئەگەر لە ڕاستیدا ئێمە زیادەڕەوی و زاڵبوونی وەسوەسە بخەینە لاوە، ئەوا ئەو کاتە = پشت بە خوا = ئەم وەسوەسانە بۆ ئێمە دەبن بە:

هاندەری بێداری و، پاڵپێوەنەر بۆ گەڕان و پشکنین و، هۆیەك بۆ جیددیەت و لێبڕان و، دەرکەری کەمتەرخەمی و تەمبەڵی!

جا لەبەر هەموو ئەمانە، خوای گەورە لەم گۆڕەپانی پێشبڕکێ و تاقیگەیەی دنیادا، وەسوەسەی وەك شووڵێك لێ کردووە و داویەتی بە دەست شەیتانەوە، تاکو بەو شووڵە خەڵکی بەرەو ئەو حیکمەتانە بداتەبەر! خۆ ئەگەر زۆر ئازاریشی داین، ئەوا بە: **"أعوذ بالله من الشيطان الرجيم"** تەنها هانا بۆ لای خواوەندی زانا و دانا دەبەین!